

До разової спеціалізованої ради PhD 14210

Чернівецького національного

університету імені Юрія Федьковича

(вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58002)

ВІДГУК

офіційного опонента

**професора кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України Шевчука Станіслава Володимировича на
дисертаційне дослідження Ватаманюка Андрія Васильовича на тему:
«Конституційний судовий діалог»**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження «Конституційний судовий діалог» зумовлена глибокими трансформаціями, які сьогодні переживає світова та національна правові системи під впливом глобалізації та посилення інтеграційних процесів. У сучасному світі класична, ієрархічно вибудована вертикальна модель правового регулювання та ізольованість національних органів конституційної юрисдикції поступово втрачають свою безальтернативність. На зміну їм приходить нова, діалогічна та горизонтальна парадигма конституціоналізму, в якій конституційні суди перетворюються на активних учасників транснаціонального правового спілкування, безпосередньо впливаючи на формування спільних міжнародних стандартів захисту прав людини. Конституційний судовий діалог стає ключовим інструментом для динамічного

розвитку права, гармонізації законодавства та запобігання конституційним конфліктам.

Попри очевидну практичну значущість цього явища, у вітчизняній та світовій доктрині конституційного права досі існує суттєва теоретична прогалина. Наразі відсутня цілісна, системна концептуалізація конституційного судового діалогу: залишаються дискусійними та недостатньо вивченими його сутнісні ознаки, форми (як-от використання інституту окремої думки судді чи доктрини конституційних запозичень) та ключові моделі розвитку, зокрема американська та європейська. Такий брак єдиного доктринального підходу призводить до фрагментарності правового регулювання суддівського розсуду, непослідовності судової практики та, як наслідок, знижує рівень передбачуваності й правової визначеності конституційного правосуддя загалом.

Особливої гостроти та практичної актуальності ця проблематика набуває для сучасної України. Наша держава перебуває на етапі активної інтеграції в європейський конституційний простір, що вимагає узгодження національного законодавства та судової практики із наднаціональними стандартами. Водночас об'єктивно існує нагальна потреба зберегти суверенітет та унікальні особливості власної національної конституційної традиції. У цьому контексті судовий діалог постає оптимальним правокommунікаційним інструментом, який дозволяє ефективно взаємодіяти з Конституційним Судом України, Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) та Судом Європейського Союзу на засадах партнерства, паритетності та збалансованості, уникаючи сліпого копіювання чужих підходів.

Крім того, дослідження цієї теми має вагоме інституційне значення для зміцнення конституційної демократії всередині країни. Процедурне впровадження та належне осмислення діалогічних механізмів є важливим чинником підвищення суспільної довіри до Конституційного Суду України та посилення легітимності його рішень. Робота має чітке практичне спрямування, оскільки пропонує конкретні рекомендації щодо імплементації елементів судового діалогу через реформування профільного законодавства, зокрема Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ. Таким

чином, актуальність теми полягає у необхідності розв'язання важливого наукового завдання — створення цілісної теоретико-методологічної концепції конституційного судового діалогу, яка водночас відповідає нагальним правовим і геополітичним викликам, що стоять перед українською державою.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри відповідно до наукових тем кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449), НДР «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (4/46 державний реєстраційний номер: 0126U000627).

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність, які сформульовані у дисертаційному дослідженні А.В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог», забезпечуються комплексним підходом до методології, репрезентативною джерельною базою та логікою побудови наукового тексту.

Дослідження ґрунтується на поєднанні класичних та сучасних методів наукового пізнання. Використання діалектичного, системного, функціонального та герменевтичного методів дозволило всебічно проаналізувати природу конституційного судового діалогу як багатоаспектного правового явища. Особливу роль відіграє порівняльно-правовий метод, за допомогою якого було детально досліджено американську та європейську моделі судового діалогу, доктрину конституційних запозичень, а також практику закордонних органів конституційної юрисдикції.

Висновки автора не є умоглядними, а базуються на солідному масиві фактичного матеріалу. Робота спирається на ґрунтовний аналіз актів Конституційного Суду України (зокрема, ухвал, рішень та окремих думок суддів), прецедентної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та рішень Суду Європейського Союзу. Окрім цього, залучено вітчизняні та закордонні доктринальні джерела, нормативно-правові акти України та міжнародні договори.

Структура дисертації побудована за принципом від загального до конкретного: від формування теоретико-методологічних засад концепції діалогу та вивчення його міжнародних форм до розроблення прикладних рекомендацій щодо його імплементації в національну правову систему України. Кожне наукове положення логічно випливає з попереднього та підтверджується відповідними аргументами й практичними прикладами.

Достовірність наукових положень підтверджується їх оприлюдненням та обговоренням на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також публікацією у фахових наукових виданнях. Сформульовані автором рекомендації мають прикладний характер, оскільки спрямовані на конкретне вдосконалення положень Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є цілком достовірними, належним чином аргументованими та репрезентують вагомий, самостійно виконаний внесок у розвиток сучасної науки конституційного права.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у вирішенні важливого наукового завдання комплексного теоретичного осмислення конституційного судового діалогу як сучасної парадигми конституційного правосуддя. Наукова новизна полягає у таких положеннях, які виносяться на захист *вперше*:

- розроблено авторське поняття «конституційний судовий діалог» та обґрунтовано його сутнісні ознаки (горизонтальність, добровільність, аргументативність, транскордонність, динамічність, легітимаційний характер);

- сформульовано методологічні засади регулювання суддівського розсуду в контексті діалогічного підходу та запропоновано критерії його допустимості;

- здійснено систематизацію конституційного судового діалогу за рівнем, суб'єктним складом, формою та змістом;

- проведено комплексне порівняльно-правове дослідження американської та європейської моделей конституційного судового діалогу з визначенням особливостей кожної та можливостей їх адаптації до українських умов;

- обґрунтовано, що окрема думка судді конституційного суду є самостійною, повноцінною формою як внутрішнього, так і зовнішнього конституційного судового діалогу;

- розкрито доктрину конституційних запозичень як самостійну форму судового діалогу та розроблено критерії її легітимного застосування в Україні;

- доведено правову природу конституційного діалогізму як сучасної парадигми розвитку конституційного права, що синтезує національний суверенітет і транснаціональну інтеграцію конституційних цінностей.

удосконалено:

- теоретико-методологічний інструментарій дослідження суддівського розсуду в конституційному правосудді шляхом запровадження діалогічного виміру;

- підходи до розуміння механізмів взаємодії національних конституційних судів з наднаціональними юрисдикціями (ЄСПЛ, Суд ЄС) через призму діалогічної парадигми;

- класифікацію форм конституційного судового діалогу, доповнивши її новими критеріями та змістовними характеристиками;

- методичні засади використання іноземної конституційної юриспруденції в мотиваційній частині рішень Конституційного Суду України;

• рекомендації щодо процедурної імплементації елементів судового діалогу в діяльність Конституційного Суду України (зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту Суду).

набули подальшого розвитку:

• теорія конституційного правосуддя та конституційного процесу в частині визначення сучасних форм і механізмів взаємодії конституційних судів;

• концептуальні положення порівняльного конституціоналізму щодо взаємодії національних і наднаціональних правових систем;

• теорія джерел конституційного права України шляхом обґрунтування діалогічного характеру формування конституційних стандартів;

• вітчизняна наукова думка про суддівський активізм і суддівський самообмеження через запровадження діалогічної моделі як оптимального балансу;

• дослідження ролі окремих думок суддів у забезпеченні легітимності та динаміки конституційного правосуддя.

4. Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях за темою дисертації.

Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях за темою дисертаційного дослідження А.В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» повністю відповідає встановленим вимогам до здобувачів наукових ступенів та повною мірою відображає всі ключові результати, висновки і рекомендації роботи. Основний зміст дисертації отримав належне висвітлення у широкому спектрі наукових праць, серед яких статті у провідних фахових виданнях України, публікації у закордонних періодичних виданнях, а також тези доповідей у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Усі опубліковані праці автора чітко підпорядковані логіці та структурі дослідження, послідовно розкриваючи його зміст від теоретико-методологічних засад до прикладних рекомендацій. У наукових статтях здобувача детально обґрунтовано авторську концепцію конституційного судового діалогу як нової

парадигми сучасного конституціоналізму в умовах глобалізації. Публікації містять ґрунтовний аналіз сутнісних ознак, світових моделей та інституційних форм міжсудової комунікації, зокрема інституту окремої думки судді та доктрини конституційних запозичень. Важливою складовою оприлюднених матеріалів є висвітлення специфіки взаємодії Конституційного Суду України з наднаціональними судовими інституціями, такими як Європейський суд з прав людини та Суд Європейського Союзу, в контексті європейської інтеграції нашої держави.

Окрему увагу в публікаціях приділено прикладним аспектам дослідження, зокрема обґрунтуванню конкретних пропозицій щодо вдосконалення положень Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ. Загальна кількість, якість та спрямованість опублікованих праць свідчать про те, що результати дисертації були своєчасно та в повному обсязі представлені науковій спільноті для обговорення й апробації. Це дозволяє констатувати високий рівень завершеності дослідження, його цілісність, а також належне нормативне і доктринальне забезпечення повноти викладу наукового доробку автора.

5. Відомості про дотримання академічної доброчесності.

Аналіз дисертаційного дослідження «Конституційний судовий діалог» та опублікованих за його темою наукових праць свідчить про повне та неухильне дотримання здобувачем основоположних принципів і правил академічної доброчесності. Робота є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, у якому повністю відсутні будь-які ознаки академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових даних. При використанні ідей, концепцій чи текстових фрагментів інших дослідників, а також при аналізі великого масиву нормативно-правових актів і судової практики, зокрема рішень Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу, автор завжди забезпечував точність і коректність посилань на першоджерела, чітко відокремлюючи власний аналітичний доробок від думок інших учених.

Усі наукові положення, що виносяться на захист, теоретичні узагальнення та практичні рекомендації, включаючи конкретні пропозиції щодо реформування Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ, сформульовані здобувачем особисто на основі власного критичного мислення та системного опрацювання джерельної бази. Дослідження характеризується високою об'єктивністю, оскільки спирається на реальні правові факти та офіційні матеріали, без жодних маніпуляцій з інформацією задля штучного підтвердження наукових гіпотез. Окрім того, академічна прозорість роботи підтверджується тим, що її результати пройшли належну публічну апробацію на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах та були відкрито опубліковані у фахових виданнях, що зробило їх доступними для рецензування і вільної наукової дискусії. Таким чином, дисертація повністю відповідає всім законодавчим та етичним вимогам щодо дотримання академічної доброчесності в процесі атестації наукових кадрів.

6. Зауваження та дискусійні положення дисертації. Попри загальну високу якість, ґрунтовність та безперечну наукову цінність дисертаційного дослідження А.В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог», його зміст не позбавлений певних дискусійних положень і зауважень, які, втім, не применшують вагомості отриманих результатів, а мають рекомендаційний характер і можуть слугувати стимулом для подальшої наукової дискусії.

1. У Вступі дисертант декларує використання величезного спектра методів: діалектичного, системного, структурно-функціонального, компаративного, формально-юридичного, історико-правового, правового моделювання, систематизації, функціонального, аксіологічного та інтерпретаційного аналізу. Таке нагромадження методологічного інструментарію має ознаки декларативності. Під час аналізу самого тексту розділів стає очевидним, що реальне дослідження спирається переважно на традиційний формально-юридичний (догматичний) аналіз та порівняльно-правовий опис рішень іноземних судів. Інтегративний зв'язок між іншими заявленими підходами

(наприклад, аксіологічним чи методом моделювання) у тексті дисертації залишається нерозкритим.

2. Розглядаючи внутрішньодержавний рівень судового діалогу, автор приділяє увагу взаємодії Конституційного Суду України із Верховним Судом. Теоретична модель цієї взаємодії, запропонована в роботі, є занадто ідеалізованою. Автор розглядає їхні відносини як паритетне партнерство. Водночас у тексті належним чином не проаналізовано системні юрисдикційні конфлікти, які виникають на практиці, коли Верховний Суд здійснює остаточне тлумачення матеріального закону, а Конституційний Суд визнає цей закон неконституційним, що руйнує стабільність правозастосовної практики. Дисертація виграла б, якби в ній було запропоновано чіткий теоретичний механізм розв'язання таких латентних міжінституційних конфліктів, які часто маскуються під «діалог».

3. У підрозділі 2.1 автор запроваджує класифікацію судового діалогу та виокремлює «вертикальний діалог» (відносини між національними судами та наднаціональними юрисдикціями — ЄСПЛ, Суд ЄС). Застосування терміна «діалог» до вертикальних відносин є науково вразливим. Згідно з національним законодавством України, практика ЄСПЛ є обов'язковим джерелом права. Імперативне підпорядкування та обов'язок виконувати рішення наднаціонального органу за своєю юридичною природою є ієрархічним підпорядкуванням, а не паритетним «діалогом», який, за визначенням самого автора, має базуватися на принципах «горизонтальності» та «добровільності».

7. Висновок та загальна оцінка дисертаційної роботи.

Дисертаційне дослідження Ватаманюка Андрія Васильовича є самостійною, завершеною науковою роботою, яка відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій. Автор продемонстрував глибоке знання теми, вміння працювати з великим масивом джерел і здатність формулювати обґрунтовані рекомендації.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне наукове

завдання, є актуальною і завершеною. Таким чином дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор Ватаманюк Андрій Васильович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

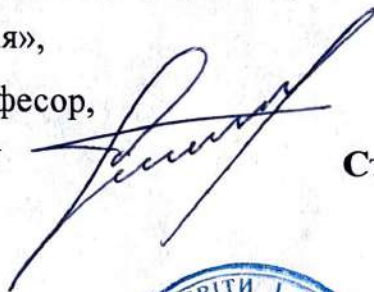
Офіційний опонент:

професор кафедри загальнотеоретичного правознавства
та публічного права Національного університету

«Києво-Могилянська академія»,

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрНУ

Станіслав ШЕВЧУК

Особистий підпис *Шевчук С.В.*
ЗАСВІДЧУЮ
Підпис *С.В.*
26.06.2026